

ENDER PEKDEMİR¹ ile "TAŞLAR ve İNSAN" KİTABI ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Mehmet KAYADELEN/Maden Mühendisi

Değerli meslekdaşımız Sn. Mehmet KAYADELEN'in sevgili meslekdaşımız Sn. Ender PEKDEMİR'in yılların birikimini imbikten damırcasına sabırla, özenle, binbir emekle damla damla biriktirdiği mesleki bilgi ve deneyimlerinin yanı sıra özel ilgi ve merakını jeoloji, jeomorfoloji, mineraloji, paleontoloji, antropoloji, arkeoloji, coğrafya ve mitoloji bilgileriyle de alabildiğince destekleyerek hazırlamış olduğu o güzelim kitabı "TAŞLAR VE İNSAN"ı tanıtan yazısını geçen sayımızda yayınlamıştık. Sn. KAYADELEN'in kendine özgü berrak dili ve akıcı anlatımıyla o kadar güzel bir şekilde sunduğu yazısıyla tam bir bütünlük oluşturan Sn. PEKDEMİR ile yapmış olduğu röportajı, dikkatsizlik nedeniyle yayınlamamıştık. Sn. KAYADELEN'den özür dileklerimizle bu röportajı, 39. Genel Kurulumuzun ardından bu ilk sayımızda yayınlıyoruz, **m**

Elinize, beyninize sağlık Sn. PEKDEMİR ve Sn. KAYADELEN,

Saygılarımla,
Turhan ÜNVER

Taşlar ve İnsan'm yazılış öyküsü de içeriği kadar ilginç olmalı. Bu öyküyü öğrenmek ve kimi konulardaki görüşlerini almak amacıyla E. Pekdemir'e yöneltilen sorular ile verdiği yanıtlar aşağıda yer almaktadır.

- Maden mühendisleri öğrenim yıllarında edindikleri jeoloji, petrografi, mineraloji dallarındaki bilgilerin çoğunu, işlerinde tekrarlama ve geliştirme şansları olmadığı için, zaman geçtikçe genellikle unuturlar. Kitabınıza bakılırsa, siz bu bilgilerinizi canlı tutmakla kalmamış, hem geliştirmiş, hem de pek çok daldaki bilgilerle destekleyerek yaşam ve çevre ile ilişkilendirmişsiniz. Bu konulara özel ilginiz mi var?

- Kitabın ana gövdesini, adları Kaynaklar başlığı altında verilen kitaplar ile biraz da yerinde yapılan gözlemler, uygulamalar ve değerlendirmeler oluşturuyor. Bu arada çok önemseydiğim hocalarımızın derslerini de özellikle saymam gerekir. Yazılı ya da sözlü bilgilerin doğada karşılığını görmenin özel bir keyfi var.

- Beslendiğiniz başka kaynaklar da olmalı.

- İlgili görülen hemen her şeyden yararlanmaya çalıştığımı söyleyebilirim.

- Ya insanın evrimine ilginiz?

- insan evrimine ilgimi; varoluşun temel altyapısı olan doğa ile insanın ilişkisini daha yalın olarak görme girişiminde önemli bir unsur olarak değerlendirmeye, şeklinde açıklamak isterim.

- İnsan ile taşı aynı tarihsel kesitlerde buluşturmak aklınıza nasıl geldi? Bu kitabın yazılış öyküsünden biraz söz eder misiniz?

- Kitabın yazılmasında öncelikli amaç, toplumda çok önemli yerleri olmasına karşın, yalnız özel durumlarda gündeme gelen madenler ve madencilikle ilgili konuları biraz daha yakından tanıtmak, daha geniş kesimleri bilgilendirmeye çalışmaktı. Bu yöndeki araştırmalar ilerledikçe, insanın genelde taşlarla olan ilişkisinin konunun temeli olduğu daha yoğun biçimde ortaya çıkmaya başladı ve önceliği taşlar aldı.

İlk taş kullanımı kitapta tümü ile düşsel bir kurgu ile anlatılmış olsa da, bu veya benzeri türdeki bir başlangıcın, belki de eşzamanlı olarak pek çok yerde,

SÖYLEŞİ

bir zorunluluk veya bir gereklilikten kaynaklandığını ve olayın insanın evrim sürecinin ilk basamaklarında geliştiğini düşünmek pek yanıltıcı olmaz sanırım. İnsanın taşla buluşması ve bunun giderek gelişimini açıklayıcı somut veriler bulma olanağı yok. Bu nedenle, yeryuvarının ilk şekillenme sürecinin anlatımında da izlenen yolda olduğu gibi bazı usavurma denemelerine başvuruldu. Kısa bir not olarak, olağanüstü nitelikli bir çeviri ile dilimize kazandırılan "İnsanın Türeyişi" (C. Darwin) adlı kitabı, bu konuda çok önemli bir kaynak olarak değerlendirilmeye çalıştığımı da eklemek isterim.

- Hayli özenli çalışmışsınız. Ne kadar sürede yazdınız?

- Kitapta izlenecek ana çizgi ortaya çıktıktan sonra, özele inilmesi ve son şeklini verme çalışmaları yaklaşık iki yıl sürdü. Bu şekli ile bir yıl süresince de Maden Mühendisleri Odası'nda bekledi.

- Şimdi geriye dönüp baktığınızda, şu konuları ya da bilgileri de ekleyeydim, ya da şurasını şöyle ele alsaydım, gibisinden dediğiniz oluyor mu? Örneğin kitapta anakaraların değişik zamanlardaki konumlarını gösteren beş adet şekil dışında görsel malzeme yok. Bazı konuların algılanmasını/anlaşılmasını kolaylaştırmada bazı şekil, çizelge, fotoğraf gibi görsel malzemelerden de yararlanmayı düşündünüz mü?

- Ele alınan konu gerçekten çok geniş kapsamlı, istendiğince açılıp genişletilebilir, ancak, bu kapsamda gereksiz sayılabilecek ayrıntılara girmemenin, abartıya kaçmamanın sınırlarını iyi saptamak gerekiyor. Dediğiniz gibi şekil, çizelge, vb. görsel araçlarla çok daha iyi anlatımlar olabilir. Sanırım bu biraz da yayıncılık tekniği ve olanaklarla ilgili.

- Kitabı iki değerli bilim adamının, Prof. İhsan Ketin ile Prof. Nezihî Camtez'in anılarına ithaf etmişsiniz. Neden?

- Sayın İhsan Ketin, özellikle Anadolu karası üzerine çalışan yerbilim uzmanları arasındaki yeri tartışmasız bir isim. Sayın Nezihî Camitez, yaşı ile bize

biraz daha yakın olmasına da bağlı olsa gerek, daha kolay iletişim kurabildiğimiz, bilimadamlığı yanında gerçek aydın kimliğini de taşıyan bir öğretim üyesi idi. Örneğin, kitapta adı geçen H. C. Urey'in "Gezegenler, kökenleri ve gelişimleri" adlı özel bir kitabı tanımamın nedeni de kendisidir. Hocaların olmaları bu iki önemli kişiyi biraz daha yakından tanıma olanak sağladı. Sunu, böyle bir geçmişte dayanıyor, kendilerini burada da saygı ile anıyorum.

- Kitabınız, başta yerbilimleri olmak üzere çok sayıda dalda öğrenim gören öğrencilere hayli yararlı olabilir. Bu doğrultuda çabalar oluyor mu?

- Kitabın değişik konularda öğrenim gören gençlere yararlı olabileceği yargısı beni yalnızca mutlu eder. Basımı gerçekleştiren "Yurt Madencilik Geliştirme Vakfı" gerek yayınları gerek eğitim çalışmaları ve gerekse diğer girişimleri ile adının gereğini tam olarak yerine getiren bir kuruluş.

- Dağıtımı kim yapıyor? Nasıl temin edilebilir?

- Basım yanında dağıtımı da aynı vakıf yapıyor.

- Kitapla ilgili olarak, bugüne değin herhangi bir tepki ya da değerlendirme aldınız mı?

- Olumsuz bir eleştiri henüz bana ulaşmadı. Bunun, kitabın yeterince okunmadığı ya da eleştiriye yer olmadığından mı kaynaklandığını bilemem. Özel olarak, yerbilimleri konularında görüşlerini önemsediğim bazı uzmanlardan ve konu ile hiç bir yakınlığı bulunmayan okuyuculardan gelen sınırlı sayıdaki olumlu değerlendirmeleri, tepkileri, sonraki çalışmalar için umutlandırıcı olarak nitelemek istiyorum.

- Kitabınız şu tümce ile bitiyor: "İnsanın doğal çevreyi koruması yalnız doğa güzellikleri için değil, gerçekte kendi varoluş koşullarının sürekliliğini sağlamaya katılmış olması ile asıl anlamını kazanıyor." Bu tümce gelişigüzel seçilmiş bir tümce olmalı. Bir endişeyi, bir uyarıyı, bir dileği ifade ediyor gibi. Biraz açar mısınız?

- Aktardığınız tümceyi değerlendirirken kullandığınız sözcükler, gerçekte dile getirmek istediğim kaygıların özünü oluşturuyor, bu nedenle teşekkür ederim ve bu noktada bir vurgulama yapmak istiyorum: Madencilik etkinliklerini salt teknik içeriği ve ekonomiye olan katkısı ile değerlendirmenin yeterli olamayacağı çok açık bir gerçek. Doğrudan bu etkinliklerle ortaya çıkan ve doğada, bağlı olarak yaşam ortamında gelişen olumsuzluklar da madencilik adına yapılan işin doğal bir parçası niteliğindedir. Bu nedenle madencilik, salt olumlu yanları ile değil, yaşam ortamında neden olduğu değişiklikler, yarattığı olumsuz etkiler ile de bir bütün olarak ele alınma durumdadır. Uygur ülkelerde yıllar önce gündeme gelen bu yaklaşım, gerekli uygulamaları ile günümüzde büyük ölçüde yaşama geçirildi. Bu anlamda işin başında sayılabilecek ülkemizde de benzer anlayışın egemen olmasında, gerekli uygulamaların bir an önce başlatılmasında çok büyük yarar var.

Bu görüşten hareketle, Çevre Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı olarak görev yaptığım dönemde, madencilikle ilgili çok önemsedğim iki konu üzerinde önemle durmaya çalıştım; 'bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılması' ve 'maden işletmelerinde atık yönetiminin düzenlenmesi' olarak adlandırabileceğim iki konu ile ilgili yönetmelik taslakları geniş bir katılımı hazırlandı. Bunlardan atık yönetimi çalışmaları sırasında, bazı madencilik kuruluşlarına özel olarak ve yanlış davranıldığı şeklinde bazı asılsız söylemler bana dek ulaştı. Öncelikle bu önemli konunun daha sağlıklı koşullarda gelişmesinin gerekliliğini gözönünde tutarak, maden atıkları konulu çalışma ile tüm ilgimi kestim. Ancak, konunun önemi ortada ve sanırım bundan sonra göreve gelecek olanlar, gerekli duyarlılığı ve çabayı göstereceklerdir.

- *Dünyada her alanda olup bitenleri de dikkate alarak, kitapta bıraktığımız yerden sürdürmek isterseniz; insanın çevresi, evrimi ve insanlaşma sürecinin orta ve uzun vadedeki gelecekleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?*

- Biraz önce de değinildiği üzere, kitapta asıl amaç madenler ve madencilik konusu etmek idi. Bu amacı,

açıklamaya çalıştığım bakış açısında ele alan bir kitap da son şeklini almak üzere. Yayınlanma olanağı bulursa dilerim geleceğe yönelik bazı kaygıların giderilmesinde olamasa bile en azından bu kaygıların gündeme getirilmesine, tartışılmasına katkı sağlayabilir, diye düşünüyorum.

- *İkinci kitap haberine en azından kendi adıma sevindim. Dilerim yayımlanır. Yaklaşık iki yıl süre ile Çevre Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı yaptınız. Bu, sektörümüz açısından önemli bir fırsat idi. Bu dönemde sektörün ne gibi kazanımları oldu?*

- Çevre Bakanlığı'ndaki görevim sırasında, yasa ve yönetmelik taslaklarının hazırlanması ve var olanların iyileştirilmesi çalışmalarına özel olarak ağırlık vermeye çalıştım. Bu belgelerin hazırlanmasında ülke gerçeklerinin önde tutulması ve uygulayıcıların görüşlerinin yeterince alınmasının zorunluluk olduğunu düşünüyorum. Aynı yaklaşımla, Avrupa Birliği ölçütlerinin yer yer ortaya çıkardığı bazı çelişkilerin birer uyumsuzluk konusu olmaktan çıkarak kolaylıkla aşılabildiği açıklıkla gözlemlendi. Buna örnek olarak; ÇED Yönetmeliği'nde 2002 Haziran ayında yapılan düzenlemelerle, diğer iş kollarında olduğu gibi madencilikte de 'gereksizlerin ayıklanması ve önemlilerin daha öne çıkarılması' ile önemli kazanımlar elde edildiğini, son bir yıl içinde yapılan ÇED uygulamalarının bunu doğrular nitelikte olduğunu söyleyebilirim.

- *Ekleme istedikleriniz var mı?*

- İzinizle, önemsedğim bir konuya daha kısaca değinmek istiyorum: Sağlık sorunları konusunda yaşadığımız bir sorunun benzerini gerek kuramsal çalışmalar ve gerekse uygulamalar sırasında yer bilimlerinde de yaşıyoruz; dil sorunu. Eylemler, konular, yapılar, vb. adlandırılırken çok daha geniş kesimlerce anlaşılır seçimlerin yapılmasında önemli yararlar olduğunu düşünüyorum. Uluslararası nitelik kazanmış bazı adlar, deyişler dışarıda bırakılırsa, örneğin, batolit, prospeksiyon, volkanizma, dekapaj, vb. dilimizde çok kolaylıkla karşılık bulabilecek, daha geniş kesimlerce anlaşılabilir kavramlar. Bunu da bir dilek olarak aktarmak istedim. •